

MINNETALE

Født: 24. August 1923 -
Død: 1. Mai 2015 - 12 Ijar 5775
Gravlagt: 5. Mai 2015 - 16 Ijar 5775
Tale ved: Harald Korn

La oss høre hva våre hellige skrifter sier om oss mennesker, når vi spør: *Hva er et menneske, Vår Herre, et menneske som du vil kjennes ved – et menneskebarn som du vil akte?* Mennesket er som et åndedrag, dets liv er som en skygge som farer forbi. Om morgenen blomstrer det opp og er ved liv, om aftenen visner det hen og tørker bort. (*Job 14.2/Salme 103.15*)

Du, Gud, lar mennesket atter bli til støv, og Du sier: Vend tilbake menneskebarn! (*Genesis 3.19/Salme 104.29*)

Dersom menneskene var kloke og forsto dette, ville de alltid tenke på den siste timen. For mennesket tar intet med seg i døden. Du, vår Gud, se hen til den uskyldige og til den rettferdige. For fredens mennesker er det en fremtid.

PODE UMATZIL UMFARNES BECHOL ET TZARA VETZUKA. Du, Vår Gud, redder og befri, du holder oss oppe og forbarmer deg over oss i enhver nødens og trengselens tid. Intet er vissere for mennesket enn døden, og intet er uvissere enn dødens time.

En av våre vise har sagt: *EIZO HI DERECH JESHARA SHEJAVOR LO HA'ADAM? KOL SHEHI TIFERET LE'OSEHA VETIFERET LO MIN HA'ADAM.* Hvilken vei er den rette for et menneske å gå? Jo, en slik vei som er til ære for den som følger den - og som gir en ære blant medmennesker.

Vi er samlet her i dag for å følge Samuel Steinmann til hans siste hvilested. Våre tanker går helt naturlig til hans nærmeste og vi tar del i deres sorg og følelse av tomhet.

Samuel, eller Sammy som han gjerne ble kalt, var akkurat et slikt menneske som på den naturligste måte i verden valgte den ærbare vei. Sammy var "ein Mensch". I et av denne ukens avsnitt leser vi om noen av de mer sentrale befalinger fra Gud til Moses, og her finner vi også befalingen –

VEAHAVTA LEREACHA KAMOCHA - ”ønsk for din neste det som du ønsker deg selv”, eller ”elsk din neste som deg selv”, som det også er oversatt til - en befaling som blant andre vår kjente Rabbi Akiva omfavnet og refererte til som en av de viktigste leveregler i vår Torah. Denne leveregelen impliserer et behov for å elske seg selv – å ville seg selv godt – å sørge for at man overlever og lever så godt som mulig, og dernest ønske det samme for sine venner. Sammy overlevde. Og Sammy levde. Han hadde alltid et øye for sine medmennesker og ville dem alle vel. Det er lett å tenke på Sammy som det gode eksempelet på denne, vår viktigste leveregel.

Sammys far, Salman David, eller Sam på folkemunne, vokser opp ved elven Ula syd i Litauen – den gang en del av Russland. Han blir innkalt i det russiske militæret hvor han møter en annen med samme navn; Sam Plavnik. Disse to 20-åringene klarer sammen med mange andre i samme situasjon å desertere og komme seg over til Sverige. Her får de høre om bygging av hoteller og sommerhus for fine Stockholmere ute på Arholma, og de to vennene – og gründerne – begynner straks å selge arbeidsklær og andre nødvendigheter til arbeiderne på øya, og de etablerer ”Handelsboden Arholma”. Når de så etter hvert føler seg gifteklare, sier Sam Plavnik til sin gode venn at han fortsatt har en pen søster i Litauen, og kort tid etter kommer Mina til Sverige og gifter seg med Sam Steinmann. Mina og Sam får døtrene Dina og Betty mens de ennå er i Sverige.

Sam og Sam, nå med hver sin familie, flytter til Oslo i 1910. Etter noen år med litt forskjellig handelsvirksomhet, etablerer de i 1912 det som skal bli en institusjon i Oslo: Dressmagasinet på Youngstorget. Forretningen blomstrer, og bare noen få år senere kjøper Steinmann og Plavnik eiendommen i Solveien som skal få en sentral plass i familienes liv. Den 24. August 1923, noen år etter at brødrene Kalle og Harry er kommet til verden, er det Sammys tur, og Mina og Sam har nå 5 barn. Mina dør imidlertid allerede det året Sammy fyller syv.

Sammy trækker sine barnesko på Nordstrand, og går på Nordstrand skole og senere Nordstrand Middelskole. Faren gifter seg på nytt med Blomman, når Sammy er 13 år og står Bar Mitzva. Skolegangen, nå med gymnas, fortsetter – samtidig som krigen kommer til Norge. Sammy begynner siste året på gymnaset i 1942 og planene er klare: Sammy vil bli bonde, og faren har allerede sagt at han vil kjøpe en gård til Sammy når han blir ferdig på landbrukshøyskolen. Slik skulle det imidlertid ikke gå.

De tre eldste søsknene var nå gift og Kalle bor allerede i Sverige. Høsten 1942 klarer Dina og Betty med familier å komme seg til Sverige, og det

samme gjør Blomman. Faren Sam er syk og ligger med magesår på Diakonhjemmet. Her blir han liggende og unngår interneringen, og det organiseres etter hvert en flukt til Sverige også for ham. Brødrene Harry og Sammy får beskjed om å bli i Oslo så lenge og passe butikken.

Dressmagasinet ble imidlertid overtatt av Likvidasjonsstyret i november 1942, som benyttet lokalene som utsalgssted for varene til de i alt 29 klesbutikkene som var beslaglagt fra andre jøder i byen. Hjemmet deres i Solveien var allerede overtatt av tyskerne, og Sammy bodde hos kameraten Anders på Nordseter gård den ettermiddagen den 26. Oktober da det ringer på døren og Sammy blir arrestert av to sivilkledde norske politimenn.

Den historien som nå følger, med internering på Berg, transporten med skipet "Donau" 26. November, opplevelsene i Auschwitz, dødsmarsjen og Buchenwald, den kjenner vi alle godt. Ikke minst takket være Sammy selv, som etter mange år i taushet bestemte seg for å fortelle. Og han fortalte og han fortalte. Han gråt og han fortalte. Men ikke til å begynne med.

Sammy og de andre 4 overlevende jødiske nordmennene i Buchenwald ble endelig hentet av amerikanerne den 11. april, og de ankom København den 17. Mai 1945. Et par uker senere ankom de Oslo med det vi i dag kaller Danskebåten. Sammy elsket å kjøre båt. Og han elsket Oslo – og Norge – og han elsket å komme tilbake. Han var en fri mann, med livet foran seg. Han bar aldri nag.

Sammy mistet sin bror, Harry, sin svoger, fettere og kusiner i Auschwitz Birkenau.

I august 1945 flytter familien tilbake til sitt hjem i Solveien. De var blant de heldige som igjen kunne flytte inn i huset sitt etter krigen, om enn tomt og utplyndret.

Den 14. Mars 1950, gifter Sammy seg med sin Bodil, og sammen får de barna Jørgen, Richard og Yvonne. Etter at Yvonne var født fikk de bygge i foreldrenes hage i Solveien, og i denne veien skulle Sammy få bo helt til det siste.

Drømmen om landbruk og høyskoler kunne aldri realiseres. I stedet gjaldt det i årene som fulgte etter krigen, å hjelpe pappa Sam så godt som mulig med å gjenoppbygge butikken. Det klarte de med glans, og Dressmagasinet ga arbeid til flere titalls familier og mettet mange munnar i årene som fulgte. Eldste sønn, Jørgen, blir etter hvert også en del av virksomheten, og

de siste årene drives Dressmagasinet av 3 generasjoner Steinmann. Sam er i butikken hver dag, helt til han er godt over 90 år. I årene 1973 og 74 skjer det mye på en gang. Faren Sam dør 91 år gammel. Sammy blir i en lengre periode liggende med Ischias. Familien beslutter å selge Dressmagasinet til Varner Gruppen. Foreldrehjemmet i Solveien blir solgt og Blomman flytter tilbake til Stockholm. Et nytt kapittel skulle begynne.

Ønsket om å jobbe med hendene – jobbe med jorda – var hele tiden tilstede i Sammys liv. Han benyttet enhver anledning til å være i hagen; stelle med blomster og beskjære trær. Han ble sist observert i toppen av et kastanjetre med en sag i hånden da han var 85! Når han ikke var i hagen, var det båtlivet med båten ”Sambo” som sto i fokus. Sammy og barna var på utflukter så ofte de kunne til øyene i Oslofjorden. Senere kom hytta ”Bodilbu” på Vaset, som også ble svært sentral i Sammys liv. I begynnelsen var Bodil og Sammy på fjellet hver eneste helg, både med og uten venner. Han var også musikkelsker og spilte selv trommer i band. Og på hytta ble det arrangert danseaftener...

I alle disse årene etter krigen går Sammy og bærer på sin historie. Han forteller verken kone eller barn om sine opplevelser. En episode med en svensk journalist i Stockholm rett etter krigen, bidro nok også sterkt til dette: Etter at Sammy for første gang hadde fortalt om sine opplevelser, utbrøt journalisten: ”Dette kan ikke stemme, det høres altfor utrolig ut”

Sammys elskede Bodil dør den 15. april 1998, et drøyt år etter at hun fikk sin kreftdiagnose. Sorgen var dyp og savnet av Bodil var stort. Sammy er nå samtidig inne i en periode hvor han innser at han skal fortelle. Vil fortelle. Må fortelle. Det er barnebarna som spør. Det er andre overlevende som gjennom sine beretninger sier; nå er det din tur. Og så får vi alle oppleve den begavede formidleren som bor i Sammy. Historiefortelleren. Tidsvitnet Sammy, som i de senere årene var den siste gjenlevende blant de 34 norske jødene som overlevde konsentrasjonsleirenes grusomheter.

Når så Sammy først begynte å fortelle, så fortalte han. Som bare han kunne. Å lytte til Sammy var som om man selv var tilstede i hans opplevelser og erindringer. Hans fortellinger er blitt til viktig kunnskap hos mange skolebarn, og utallige er alle hans foredrag ved skoler, i foreninger og på HL-Senteret. Utallige er hans intervjuer på radio, på TV og i landets mange aviser. Utrettelig er hans innsats – også gjennom portrettprogrammer og filmer. Nå sist med filmen Trikken til Auschwitz.

Sammy fortalte om det han helst ville glemme, men som verden aldri får glemme.

Henny kom inn i Sammys liv for 15 år siden, og skulle bli en uvurderlig støtte for ham – både i de tunge årene etter Bodils død, og som et oppmuntrende element i det oppdraget Sammy nå hadde tatt på seg med å fortelle sin historie. Henny bragte liv inn i familien igjen og de to hadde en gjensidig, positiv og kjærlig innflytelse på hverandre.

Det året Sammy fylte 90, kunne han se tilbake på et rikt liv. Et liv der han også hadde vært svært aktiv i flere foreninger både i og utenfor den jødiske menigheten. Han var sentral i organisasjonen Fellesinnsamlingen For Israel i mange år. Han var æresbroder i Norgeslosjen B’nei Brith og han kunne feire 60 år som kamerat i herreklubben Menorah. Han fant også tid til å engasjere seg i lokalmiljøet der han i mange år kjørte ut mat til eldre i bydelen. I 2012, ble han tildelt Kongens Fortjenestemedalje i gull.

Sammy sa alltid at det viktigste er å sette pris på livet! Han var opptatt av å hjelpe folk og å vise nestekjærlighet. VEAHAVTA LEREACHA KAMOCHA - ”ønsk for din neste det som du ønsker deg selv” var virkelig Sammys rettesnor i livet.

Rett før påske i år ble Sammy dårlig. Det ble konstatert kreft med spredning. Sammy var ved godt mot; med rett behandling skulle nok dette gå bra det også!

Men sykdommen hadde fått et ordentlig tak. Sammy fikk kun en behandling og etter kort tid skjønnte han hvor det bar. Han hadde sine aller nærmeste rundt seg hele den siste tiden, og vår alles kjære Sammy pustet ut for siste gang klokken halv åtte på kvelden den 1. Mai.

En ektemann, livsledsager og far er gått bort. En bestefar og en oldefar. Tusener av skolebarns historieforteller. Hele Norges tidsvitne. Et vitne om en historie som aldri må få gjenta seg. Et vitne om menneskers grusomme handlinger. Men aller mest; et vitne om livet.

Jeg bringer deg en siste hilsen, fra din familie:

Fra Jørgen og Eva, Richard og Anita, Yvonne og Harald. Fra Henny. Fra Robert og Nina, Jeanette, David og Marte, fra Sebastian og Karoline, Patrick og Maren. Fra Cecilie og fra Joachim. Fra oldebarn, fettere, kusiner og fra øvrig familie.

En særlig hilsen også fra oss kamerater i Menorah. Og vi hedrer ditt ønske i dag ved å bære deg til ditt siste hvilested.

Jeg bringer deg en siste hilsen fra alle dine venner i og utenfor vårt trossamfunn: Lech beshalom - gå hen i fred. La din rettferd gå foran deg og Guds herlighet komme mot deg.